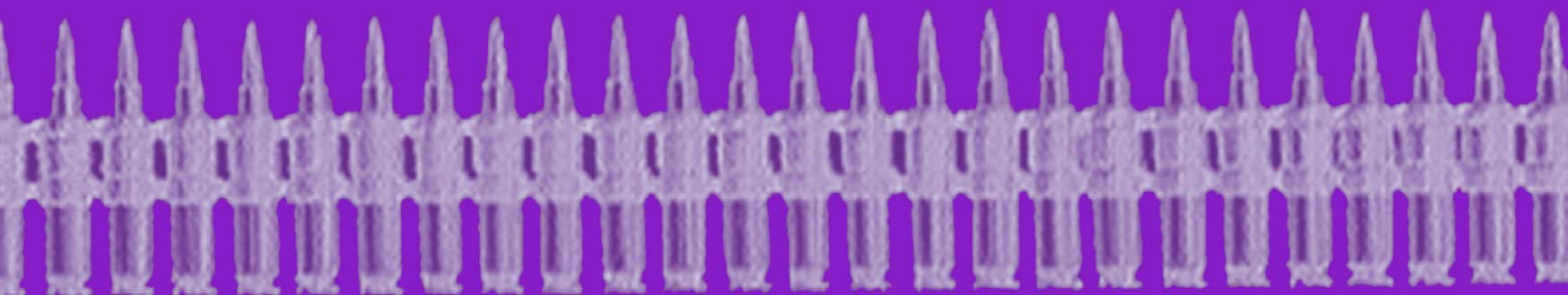

לא מגדל שן: התעשיות הצבאיות והאוניברסיטאות בישראל

פרויקט חמושים פועל במסגרת קואליציית נשים לשלום, ועוסק במחקר, הפצה והנגשת מידע אודות המחיר והרווח של התעשיות הצבאיות בישראל, את מי הן משרתות ועל חשבון מי.

כל המידע המובא במסמך זה נאסף ממקורות פתוחים וזמינים לציבור.
טקסט זה במידה רבה מתבסס על פרסומיהם של אחרים, ביניהן פעילי ופעילות stop the wall, עידן לנדו, Investigate, Alternative Information Center.

מסמך עם קישורים והפניות זמין באתר האינטרנט של הפרויקט.

www.hamushim.com

דצמבר 2017

[חמושים]
Hamushim حموشيم

מבוא

"לאקדמיה יש תדמית של מגדל שן - אך אנו כלל לא חיים בבועה, אלא מקיימים שיתוף פעולה עם מערכת הביטחון, עם התעשייה ועם גופים אחרים." יוסף קלפטר, נשיא אוניברסיטת תל אביב.

"מחקר ופיתוח צבאי בישראל לא יכול להתקיים ללא האוניברסיטאות. הן מבצעות את המחקרים המדעיים, שבתורם מפותחים על ידי התעשיות הצבאיות או הצבא" יצחק בן ישראל, פרופסור מן המניין באוניברסיטת תל אביב, ראש מרכז הסייבר באוניברסיטת תל אביב.

התעשייה הצבאית הישראלית היא אחת מעשר הגדולות בעולם, והגדולה ביותר ביחס לתמ"ג על פי נתוני מבון שטוקהולם לחקר השלום. ישראל היא אימפריה בטחונית, שמייצאת ומתווכת עסקאות נשק, טכנולוגיות והכשרות קרבות לכ-130 מדינות ברחבי העולם, ללא פיקוח אמיתי מצד הציבור ועם עידוד או העלמת עין מכוונת מצד הרשויות, ולעיתים תוך כדי הפרה של מוסכמות, אמברגו וחוקים בינלאומיים.

שמה של התעשייה הישראלית הולך לפנייה. נעמי קליין בספרה "דוקטרינת ההלם" תיארה את ישראל כ-"קניון של טכנולוגיות ביטחון המולדת". מפקד משטרת וושינגטון די.סי, טימות'י פינץ', אמר כי ישראל היא "ההרווארד של לוחמה בטרור". המוצרים הישראליים משווקים לא פעם ככאלו שנוסו בקרב ע"י צה"ל, כלומר היו בשימוש קרבי פעיל כנגד פלסטינים. דו"ח זה בוחן את הקשרים בין תעשיות צבאיות אלו, ובין מוסדות אקדמיים בארץ. הדו"ח כולל דוגמאות לשיתופי פעולה בין האוניברסיטאות לחברות נשק ופיתוח אמצעי לחימה, הקשר האנושי בין בכירי המוסדות האקדמיים ובכירי תעשיית הנשק, וכיצד מערכת ההשכלה הגבוהה משתפת פעולה עם התעשיות הצבאיות בהסללת בוגרים לקריירה בפיתוח וסחר בנשק. בדיון זה לא הכללנו שיתופי פעולה עם צה"ל, תוכניות מלגות אקדמיות, עתודה, או הערכה ולימוד על הצבא, מתוך רצון להתמקד ככל האפשר בחברות המייצאות נשק לרווחיהן.

אחת הסיבות העיקריות להצלחתה של התעשייה הצבאית הישראלית, המסתכמת בייצוא של למעלה מ-7 מיליארד דולרים בשנה על פי נתוני משרד הביטחון, היא שיווק תוצרי "לחימה א-סימטרית". כלומר, תוצרי לחימה של צבא מסודר מול לוחמת גרילה לא-ממסדית ומול אוכלוסיה אזרחית לא-מעורבת. במקרה הישראלי, אוכלוסיה הנמצאת תחת כיבוש. במדינות אחרות מדובר פעמים רבות בקהילות עניות או מיעוטים אתניים, דתיים ולאומיים. אותה לוחמה שישראל התמקצעה בה בשנים של כיבוש השטחים הפלסטינים והאוכלוסיה האזרחית הפלסטינית, הייתה ועודנה רלוונטית לדיקטטורות, משטרים צבאיים, צבאות הפועלים כנגד מחתרות אזרחיות ולמאבק הבינלאומי בטרור

(ובמיוחד ב"טרור מוסלמי"). בחמישים השנים האחרונות נצפתה מעורבות של גורמי אכיפת חוק ישראליים, צה"ל וחברות נשק פרטיות או פרטיות למחצה, במגוון סכסוכים ברחבי העולם. **לא פעם נשק, טכנולוגיה והכשרות ישראליות היו כלי בידיהם של כאלו המואשמים בפשעי מלחמה או פשעים כנגד האנושות.**

בחברה הישראלית קיים טשטוש גבולות בין האזרחי לצבאי. קשה למצוא מרחבים בהם אין נוכחות כלשהי של גורמים צבאיים, גורמי אכיפת חוק, חברות נשק וטכנולוגיות-בטחוניות פרטיות. בתקשורת, בפרסומות, במערכת החינוך, במוזיאונים, בכנסת בשמות הרחובות ובעיטורי הכיכרות, במערכת הבריאות ובמאבקים החברתיים. הקונצנזוס הישראלי מעריך ומוודד אינדיבידואלים ותרומתם לחברה בהתבסס על שירותם הצבאי. תפישת הביטחון הצבאית מושרשת בערכים החברתיים הדומיננטיים ברוב המוסדות החברתיים והציבוריים. פעמים רבות, מדובר בסט ערכים שקוף אשר מדייר מתוכו מיעוטים פוליטיים, אתניים, דתיים או שאינם מסוגלים בגיוס. בעוד האקדמיה נתפשת בעיני רבים כמרחב המשוע לא-פוליטיות, כקתדרת הידע והמדע, האוניברסיטאות הישראליות בוחרות לשתף פעולה עם התעשיות הצבאיות ובכך בוחרות באופן אקטיבי לקחת חלק במערך חברתי מיליטריסטי.

הטשטוש בין האזרחי לצבאי קיים גם בכל הנוגע לתעשיות הצבאיות, כאשר קשה להפריד בין פעילות צבאית ממשלתית, לפיתוח טכנולוגיות, נשק והכשרות במגזר העסקי-פרטי. חלק גדול מתעשיית הנשק הישראלית הייתה בידיים ממשלתיות והופרטה באופן מלא או חלקי בשנים האחרונות. בחרנו להתמקד בשיתופי הפעולה בין האוניברסיטאות בישראל לבין שלוש ענקיות הנשק: **אלביט מערכות**- חברת ביטחון ואלקטרוניקה, אחת הספקיות העיקריות של נשקים (כולל כלי טייס בלתי מאויישים) ומערכות מעקב לצה"ל; **התעשייה האווירית לישראל**- חברה ממשלתית ישראלית שמפתחת מוצרים תעופתיים, מערכות ביטחוניות ומערכות חלל, ספקית של צה"ל, ואחת מהחברות שאמצעי לחימה שמייצרת מוצאים את עצמם בהפצצות על עזה; **רפאל- מערכות לחימה מתקדמות**- חברה ממשלתית ישראלית לפיתוח אמצעי לחימה, לרבות טילים. חברות אלו מהוות חלק גדול מתעשייה אשר מפרנסת, לפי הארכות, 150,000 אינדיבידואלים בישראל.

מהצד האקדמי, בחרנו להתמקד באוניברסיטאות המובילות בישראל: הטכניון, אוניברסיטת תל-אביב, האוניברסיטה העברית בירושלים, אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, ואוניברסיטת בר-אילן. עוד מוזכרת אוניברסיטת אריאל בשומרון, הממוקמת בשטח כבוש (התנחלות) ואינה תחת המועצה להשכלה גבוהה, כי אם תחת מועצה נפרדת – המועצה להשכלה גבוהה יהודה ושומרון.

בעוד אוניברסיטאות בכל העולם מקיימות שיתופי פעולה עם גורמי אכיפת חוק וחברות ביטחון פרטיות, בישראל הדבר נעשה ללא ביקורת. ישנו מחסור חמור בשקיפות, פיקוח או דיווח מכל סוג, ומעטים קולות המחאה בתוך האוניברסיטאות. שיתוף הפעולה של אוניברסיטאות ציבוריות עם

חברות אלו הינו בעל משמעות פוליטית רחבה. העובדה כי האוניברסיטאות בישראל משמשות כמרחב פעילות גיוס עובדים עבור חברות נשק הוא דבר אשר ראוי שיעלה לדיון ציבורי.

תוכניות ופיתוחים מיוחדים

המוסדות האוניברסיטאיים מנהלים, במימון ציבורי, פרויקטים מחקריים ענפים למטרות שונות. פעמים רבות, אלו נעשים בשיתוף או בתמיכה של מוסדות ציבוריים או ממשלתיים אחרים, תאגידים, ממשלות זרות, קרנות פילנתרופיות ועוד. האוניברסיטאות הישראליות לא שונות. במסגרת שיתופי הפעולה האלו, ניתן לראות גם מחקרים ופיתוחים לצד התעשיות הצבאיות או כאלו בעלי אופי צבאי למטרות לחימה או ביטחון לאומי במימון משרד הביטחון או גופי אכיפת חוק נוספים. בחלק זה נבחן כמה מהדוגמאות למחקר ופיתוח צבאי-בטחוני במסגרת האקדמית, לצד שיתופי פעולה עם התעשיות הצבאיות אשר מהווים חלק מתוכנית הלימודים או המחקר של האוניברסיטאות.

תחילה, ראוי להתייחס כי בשקיפות יוצאת דופן בהשוואה לשאר האוניברסיטאות שנבדקו, באתר הטכניון נמצא מסמך הממפה את קשרי התעשייה של הטכניון. מצטייר מן המסמך כי הפקולטה להנדסה אווירית מפרסמת את שיתופי הפעולה שלה עם התעשייה האווירית לישראל, אלביט מערכות, רפאל, כמו גם משרד הביטחון וחיל האוויר. המרכז למדעי המחשב של הטכניון, TCE, מפורסם כמשתף פעולה דרך קבע עם רפאל, רבלו סיסטמס וצ'ק פוינט. עוד מתאר המסמך את פרויקט סמסון (SAMSON), פרויקט חדשני ומלהיב של טכנולוגיה לוונית, שמשתתפות בו גם התעשייה האווירית לישראל, אלתא, ורפאל. שיתופי פעולה אלו של הטכניון, במגוון רחב של תחומי לימוד ופקולטות, מדאיגות ראויות לבחינה ציבורית, כי מהוות נתח מרכזי מכלל שיתופי הפעולה של האוניברסיטה. עם זאת, אין ביכולתנו להשוות באותם פרמטרים לאוניברסיטאות האחרות.

לצד השותפות עם החברות הפרטיות, ראוי להתייחס למימון המחקרים מצד משרד הביטחון. פעמים רבות ללא שקיפות גדולה, משרד הביטחון מממן מחקרים באוניברסיטאות, ומחקרים אשר מטרותיהם הם פיתוח אמצעי לחימה לשימוש בידי גורמי אכיפת החוק של המדינה אינם נדירים. דוגמה לכך מהאוניברסיטה העברית בירושלים, תהיה כי על פי הפרסומים המרכז לאינפורמציה קוונטית באוניברסיטה העברית קיבל ממשד הביטחון תקציב של 7.5 מיליון שקל להקמת מדגים לאומי של תקשורת קוונטית חסינה לציטוטים, בשיתוף פעולה עם רפאל ועם חברת אופסיס טכנולוגיות. מספר שנים קודם לכן, בין המסמכים שהדליף אדוארד סנואדן נחשף כי סוכניות הביון הבריטיות צוטטו לחברות המפתחות טכנולוגיות מעקב צבאיות שונות, וכחלק מפעולה זו צוטטו גם למכון רקח באוניברסיטה העברית.

מחקרים במימון משרד הביטחון אינם נדירים גם באוניברסיטת תל אביב, אשר בחורף 2008/9

התגאתה בעלון השנתי שלה Tau Review בקיום 64 מחקרים בשיתוף סוכניות ביטחון והגנת חוק אמריקאיות וישראליות, ביניהם 55 מחקרים במימון משרד הביטחון הישראלי. עם זאת, אין מידע זמין לגבי פרטי המחקרים ועל חלקם יש חיסיון. במאמר מאת גיל זוהר בעלון נכתב "במצואות הקשה והמשתנה של המזרח התיכון, אוניברסיטת תל-אביב נמצאת בחזית העבודה ההכרחית לשימור היתרון הצבאי והטכנולוגי של ישראל". בין המחקרים המתוארים בעלון היו כאלו הבוחנים הרעלת מים, מערכות ניטרול טילים, ניתור אותות סולרניים ועוד. מוזכרת טכנולוגיה שפותחה בפקולטה להנדסת חשמל ביוזמת חיל המודיעין של צה"ל, טכנולוגיה המשמשת לדיוק קטעי וידאו שצולמו ממרחק רב למטרות איסוף מודיעין. את הטכנולוגיה קנתה, כך מדווח, חברת אל-אופ, חברת בת של אלביט. החברה גם מפתחת בשיתוף עם חוקרי האוניברסיטה מערכת הגנה אווירית מפני טילים, כך דווח בעלון.

במקרים מסויימים, מפתחות האוניברסיטאות טכנולוגיות אשר משמשות את צה"ל בפעולתו השגרתית בשטחים הכבושים. אמצעי פיזור ההפגנות "שופר- הצעקה" בו משתמש לעיתים צה"ל להרחקת מפגינים לא-אלימים ממוקדי מחאות וכפריהם בגדה המערבית, פותח על ידי חברה בבעלות הטכניון. השופר, אשר נחנך בהפגנה השבועית בבילעין ב-2005, פותח על ידי חברת Electro- Optics Research & Development Ltd (EORD) שהייתה בבעלות RAD Byrant Group וקרן הפיתוח של הטכניון, עד שנמכרה לאלביט מערכות ב-2008. בשנת 2004 פיתח הטכניון לצד צה"ל דחפור נייד D9N אשר משמש את צה"ל בהרס בתי פלסטינים בשטחים.

לעיתים, שיתופי הפעולה הם במסגרת תוכנית הלימודים. לאוניברסיטת אריאל שבשומרון ישנו מרכז מחקרי לפיתוח אמצעי לחימה בטרור (באנגלית: Homeland Security R&D Center) כמו גם יחידה ללימודי המשך- המרכז ללימודי ביטחון. המרכז שוכן בתל-אביב והוא הוקם ופועל כיום בשיתוף חברת ייעוץ, ההדרכה וניהול הפרויקטים הבטחוניים האסטרטגיים- NSP Global. המרכז המחקרי לפיתוח אמצעי לחימה בטרור מבקש לעזור ולתמוך במערכת הבטחונית, ופיתוחיהם השונים עוסקים בתחומים כמו הדמיות בליסטיות, זיהוי נשק לא-מתכתי ופיתוח רובטים לזיהוי תנועה בחללים צרים כמו מנהרות. למעשה, מציעה האוניברסיטה לימודים בתוכנית שפותחה לצד התעשייה הצבאית, ללמוד את הפרקטיקות של התעשיות הצבאיות כחלק מההכשרה האקדמית. שיתוף הפעולה ארוך הטווח עם עסק העוסק בניהול פרויקטים צבאיים-בטחוניים מעלה שאלות לגבי אופי הלימודים באוניברסיטה, תפישת הביטחון והיושרה האקדמית אשר מקודמת במסגרת תואר בשיתוף חברת נשק.

עוד דוגמא היא הכנס הגדול- שבוע הסייבר באוניברסיטת תל אביב. ביוני 2017 נערך שבוע הסייבר בשיתוף עם מרכז הסייבר הלאומי של משרד ראש הממשלה. בין הספונסרים הייתה התעשייה האווירית לישראל – חברה בסטטוס "תומך פלטינום" של האירוע, לצד חברת צ'ק פוינט. עוד שותפים היו האגף לייצוא ביטחוני במשרד הביטחון (סיב"ט) והצלב האדום. נתניהו נאם בכנס ב-2017 וצפוי

לנאום גם ב-2018, לצד נציגים מסוכנויות הביטחון האמריקאיות והישראליות כמו גם צה"ל ונציגים מהתעשיות הצבאיות הישראליות. אירוע זה, אשר נחשב לפסגה הטכנולוגית, החדשנית ומלאת הקדמה של האוניברסיטה, נעשה במימון ושיתוף של התעשיות הצבאיות.

גם חברות אמריקאיות, כמו לוקהיד מרטין, נוכחות באוניברסיטאות הישראליות. באוקטובר 2014 חתמה יישום, החברה לפיתוח מחקר של האוניברסיטה העברית, על הסכם פיתוח ארוך-טווח עם לוקהיד מרטין, יצרנית הנשק הגדולה בעולם. בעוד ההודעה על חתימת ההסכם פורסמה בתקשורת הישראלית, פרטים על תחום הפיתוח כמו גם על סכום העסקה, נותרו בסימן שאלה. בינואר של אותה השנה, חתמו לוקהיד מרטין ו-EMC על שיתוף פעולה עם אוניברסיטת בן גוריון, להקמה והשקעה בתוכניות מחקר ופיתוח משותפות. פרופ' רבקה כרמי, נשיאת האוניברסיטה, הגיבה: "אוניברסיטת בן-גוריון גאה לשותף פעולה עם לוקהיד מרטין ו-EMC, במסגרת יוזמה חדשה זו".

באוגוסט 2016, התקיים בטכניון האקתון תחרותי בשיתוף עם חברת רפאל וארגון ההסברה הציוני StandWithUs. ההאקתון עסק בפיתוח אפליקציות דיגיטליות למאבק בחרם על ישראל. בעוד הארגון המקדם תעמולה פרו-ישראלית מקיים שיתופי פעולה ענפים עם 6 אוניברסיטאות, בהן מבשיר סטודנטים מתמחים בהסברה פרו-ציונית, שיתוף הפעולה עם רפאל הוא ייחודי במקרה זה ומצביע על הרחבת מושג הביטחון לידי מרחב מוסרי-אידיאולוגי, אותו הטכניון מאפשר לקדם.

שיתופי הפעולה האלו באים לידי שיא בכך שהטכניון הציע ב-2016 קורס "אסטרטגיה בטחונית לשווקים בינלאומיים" המבקש להכשיר לתפקידים בכירים בתחום הייצוא הבטחוני, מיתוג ושיווק התעשיות הצבאיות הישראליות, ועבודה עם קהלים זרים. הלומדים בו למדו מצד בכירי התעשייה על דרכי ייצוא הנשק הישראלי בעולם, כמו גם כיצד לתקשר עם קהל היעד היהודי, מאחר והשוק של התעשיות הבטחוניות בהודו הולך וגדל. פעילות קמפיין "חמושים" מחו כנגד קיום הקורס.

לבסוף, יוזמה חדשה שראויה להתייחסות היא בית הסוהר הלימודי שמבקשת להקים אוניברסיטת בר אילן בשיתוף שירות בתי הסוהר. בתחילת אוקטובר 2017 פורסם כי השר לביטחון פנים, ח"כ גלעד ארדן, חתם על הסכם עם נשיא אוניברסיטת בר אילן פרופ' אריה צבן. על פי ח"כ ארדן, "הכוונה שלנו להפעיל את המתקן בדומה לבתי החולים אוניברסיטאי, שבו אנשי האקדמיה ילוו את הפעילות והתהליכים ואנשי הסגל ילמדו וישלמו באקדמיה. בית הכלא יאפשר קיום מחקרים של הפקולטות הרלוונטיות". המשמעות של קיום ניסויים בכלואים, אשר רובם הגדול פלסטיניים, מעוטי יכולת או בני מיעוטים אחרים, כמו גם קיום מערכת ענישה וכליאה כחלק מאוניברסיטה, מהווה היבט נוסף בתרבות הביטחון המשתרשת באוניברסיטאות.

דוגמאות רבות אלו הן רק חלק קטן מהמחקרים, הפיתוח ושיתופי הפעולה שמקיימות האוניברסיטאות השונות. מדובר במקבץ קטן, אשר המידע עליו אינו חסוי וזמין באינטרנט. ניתן להצביע על שיתופי פעולה ברמת פיתוח אמצעי הלחימה, שיתופי פעולה ברמת אירועים משותפים וקבלת סבסוד,

ושיתופי פעולה כלל-מחלקתיים וקנייה של פטנטים. בעוד ישנם שיתופי פעולה עם חברות פרטיות מהתעשייה הצבאית, מדאיגים לא פחות שיתופי הפעולה של האוניברסיטאות עם גופי הביטחון של המדינה.

אינדיבידואלים מעורבים

מעורבות התעשיות הצבאיות באוניברסיטאות מתקשרת גם לבעלי תפקידים בכירים באוניברסיטאות להם רקע בשירות בטחוני או בעבודה באחת מחברות הנשק. על פי הערכות בכירים בתעשייה, התעשיות הצבאיות הישראליות מפרנסות למעלה מ-150,000 אינדיבידואלים. במספר אוניברסיטאות, ניתן לראות נוכחות גדולה של בעלי תפקידים ומקבלי החלטות אשר מובילים גם חברות בתעשיות הצבאיות, מועסקים בהן או היו בעבר. כמו כן, גם בכירים במערכת הבטחונית הישראלית הם בעלי נוכחות גדולה בוועדים המנהלים את המוסדות האקדמיים הציבוריים. ניתן להסיק ממעורבותם על המדיניות אותה מקדמים באוניברסיטאות, כמו גם על הבחירה של האוניברסיטאות במי ירצו שייצגו ויובילו אותן. ניתן להניח כי ככל שההנהלה הבכירה של המוסדות יותר מעורבת בתעשיות הנשק, ככל שהוועד המנהל מכיל יותר אנשים בעלי קריירה ביטחונית, התפישות העמוקות והאידיאולוגיות אותן יקדמו במוסד האקדמי יהיו בהתאם. מספר דוגמאות למעורבות זו, להלן:

הוועד המנהל של הטכניון מורכב ממספר גדול מאוד של בכירים בתעשיות הבטחוניות, הגדול ביותר מבין האוניברסיטאות והמכללות שנבחנו: ביניהם, יו"ר הוועד המנהל, גדעון פרנק, מנהל הכור הגרעיני של שורק בעבר, ולשעבר מנכ"ל הוועדה לאנרגיה אטומית. שמעון אקהויז, אשר עבד ברפאל במשך 17 שנים. עוזיה גליל שהיה יו"ר דירקטוריון אלביט (1980-1999) ומייסד חברת אלרון. אלוף עמוס חורב, לשעבר יו"ר דירקטוריון רפאל. תא"ל במיל" פנחס בוכריס, אשר כיהן כמנכ"ל משרד הביטחון (2007-2010).

מיכאל (מיקי) פדרמן, יו"ר הדירקטוריון של אלביט מערכות, הוא יו"ר הוועד המנהל של האוניברסיטה העברית בירושלים. השגריר לשעבר משה ארד כיהן בדירקטוריון אלביט מערכות בין השנים 1994-1999, אותן השנים בהן כיהן כסגן נשיא האוניברסיטה העברית ליחסי חוץ. דורון בירגר, חבר הוועד המנהל של אוניברסיטת בן גוריון, היה מנכ"ל אלרון (1994-2009) וחבר בדירקטוריון אלביט מערכות. יוסי אקרמן, מנכ"ל אלביט מערכות לשעבר, קיבל תואר דוקטור לשם כבוד מהטכניון בשנת 2009 והוא מרצה במרכז הידע לחדשנות של הטכניון. האוניברסיטה העברית העניקה לפדרמן תואר דוקטור לשם כבוד בשנת 1996.

בדומה לשמעון אקהויז בועד המנהל של הטכניון, מיכה דפט, לשעבר מנהל הקריה למחקר גרעיני-נגב ע"ש שמעון פרס, הינו חבר ועד באוניברסיטת בן גוריון.

אוניברסיטת תל אביב העניקה תואר "עמיתי כבוד" ב-2014 לארבעה מהמובילים של פרויקט כיפת ברזל- (תא"ל במילואים) ד"ר דניאל גולד (גולד מו"פ טכנולוגיה ויזמות), אלוף משנה נתן ברק (אמפרסט מערכות), יוסי דרוקר (סמנכ"ל בכיר ברפאל לשעבר), סגן אלוף אייל שפירא (ראש מנהל גילוי ויירוט- אלתא מערכות, התעשייה האווירית לישראל).

ד"ר גיורא ירון, יו"ר הוועד המנהל של אוניברסיטת תל אביב, הוא חבר דירקטוריון רפאל. בעבר דווח כי הוא חבר בגוף המייעץ לשר הביטחון בענייני הנצחה. בשנת 2009 קיבל תואר "עמית כבוד" מהאוניברסיטה העברית וכיום הוא יושב ראש הדירקטוריון ביישום- החברה לפיתוח המחקר של האוניברסיטה העברית בירושלים.

גם בכירים בשירות הביטחון הכללי תופסים תפקידי הובלה בועדים המנהלים אוניברסיטאות. כרמי גילון, שכיהן כסגן נשיא האוניברסיטה העברית לקשרי חוץ, הוא ראש השב"כ לשעבר. רא"ש השב"כ לשעבר, אלוף עמי איילון, הוא חבר בועד המנהל של אוניברסיטת חיפה, ולשעבר ראשו. ראש אגף האבטחה בשב"כ לשעבר, דורון בירסבסט-אילון, הוא בועד המנהל של אוניברסיטת חיפה. ניצה גינוסר, אלמנת יוסי גינוסר, ראש השב"כ לשעבר ועובדת של השב"כ בעצמה (יש פרסומים שהיא שירתה כראש צוות), חברת ועד של אוניברסיטת חיפה.

ישראלה אורון, תא"ל במילואים, חברת הוועד המנהל של אוניברסיטת בן גוריון בנגב, כיהנה בעבר כסגנית ראש המטה לביטחון לאומי. אל"מ ראובן גל, חבר הנהלה באוניברסיטת חיפה, כיהן כסגן ראש המטה לביטחון לאומי בשנים 2002-2004 (אז: המועצה לביטחון לאומי).

הצטלבויות אלו מהוות רק חלק קטן ממיפוי האינדיבידואלים המעורבים בניהול אוניברסיטאות ובעלי עבר או הווה בתעשיות הצבאיות. בעוד לועדים המנהלים את האוניברסיטאות יש את הכוח לבקר, לבחון ולמנוע שיתופי פעולה שתוצריהם יכולים להגיע לידיהם של מפירי זכויות אדם, אין הדבר נעשה בהכרח. שיתופי הפעולה המתקיימים בין התעשיות הצבאיות לאוניברסיטאות מגולמות גם בתוך המבנה הניהולי האוניברסיטאי.

הסללה לתעשיות הצבאיות

הדרך הבולטת והשקופה ביותר למעורבות התעשיות הצבאיות הישראליות במערכת ההשכלה הגבוהה היא כמרחבים פוטנציאליים לגיוס וקליטת עובדים. האוניברסיטאות מנגישות את הסטודנטים והסטודנטיות שלהן לחברות הממשלתיות והפרטיות, כמו גם לגופי איכפת חוק. זה מתבטא במפגשים, ימי הכוון/זרקור, ירידי קריירה, איתור מכוון של בוגרים ופרסום הצעות עבודה ברשימות התפוצה של הפקולטות. עבור סטודנטים וסטודנטיות רבים, גם כאלו שתחומי הלימוד שלהם אינם בהכרח רלוונטים לתעשיות הצבאיות, אין הימנעות מחשיפה גבוהה לתכני פרסום ושיווק של התעשיות הצבאיות בדמות גיוס ותעסוקה.

ישנן חברות הבוחרות ומעודדות קשרים עם אוניברסיטאות מסוימות, אך בבירור נראית העדפה של החברות הגדולות את מהנדסי הטכניון. מחקר של פלטפורמת ההשמה Workey כפי שהתפרסם בכלכליסט ב-2017, מעיד כי "ברפאל, אלביט ואינטל מעדיפים להעסיק את בוגרי הטכניון". ואכן, מנהל מרכז הגיוס של רפאל, נירית עציון, מצוטטת בכתבה "אנחנו נלחמים על כל מהנדס מהטכניון מול גוגל, מיקרוסופט ואלביט". ואכן, הם נלחמים.

ירידים תעסוקתיים (או: ירידי קריירה) מהווים אחת מפלטפורמות הגיוס הגדולות. במרבית האוניברסיטאות מתקיימים פעם או פעמיים בשנה ירידים בהם חברות ותאגידיים באים לקמפוס לראיין ולהציע אפשרויות תעסוקתיות ללומדים, מקיימים ראיונות ראשוניים למועמדים ואוספים קורות חיים. בין החברות, ולעיתים רוב החברות, התעשייה הצבאית.

כחלק מהנסיון "לפתות" את הסטודנטים, חברות שונות מהתעשייה מציעות צ'ופרים כגון פינת פופים, משחקי ביליארד, אייס קפה, דונאטס, יוגורט וגלידות. ביריד התעסוקה של אוניברסיטת תל אביב במאי 2017, חברת צ'ק פוינט, העוסקת באבטחת סייבר, הקימה מתחם בו חולקו לסטודנטים יוגרטים בתוספת שוקולדים ובוטנים. באותו יריד, במתחם הרחב של אלביט מערכות, חולקו סלטי פירות ושייקים, והוגרלו פרסים ויקרתיים למי שהצליחו לפתור אתגר חשיבה. התעשייה האווירית לישראל הקימה מתחם בו ראינה מועמדים והציעה לסטודנטים להתנסות בחווית מציאות מדומה, דבר שעשתה גם ביריד התעסוקה של אוניברסיטת בן גוריון חודש לפני כן בצירוף יוגורט וסלטי פירות, זאת תוך כדי בחירה בשיווק עצמה כחברה להרפתקנים- אקסטרים. ביריד התעסוקה הקודם, בינואר של אותה השנה באוניברסיטת תל אביב, חילקה החברה דים סאם לסטודנטים.

לעיתים, "פיתוי" הסטודנטים הוא בהצגת תוצרת צבאית. ביריד התעסוקה של הטכניון במאי 2016 רפאל הזמינו סטודנטים להתנסות בסימולטור טילי כתף- טיל תאקט ספייק, שכיום בשימוש של לוחמי חיל הרגלים של צה"ל. שנה קודם לכן, רפאל הזמינה את הסטודנטים בטכניון להתנסות עם טילי נוורת-שרק. בדצמבר 2016, התעשייה האווירית הזמינה את הסטודנטים בטכניון להטיס רחפנים במתחם שבנתה, לצד חלוקת מאפים הונגריים- קיורטוש.

באופן מפתיע, לפי פירוט החברות, יריד התעסוקה של אוניברסיטת אריאל במאי 2017 לא כלל אף אחת מהחברות שהוזכרו עד כה, אך כלל את חברת האבטחה G4S, כמו גם את השב"כ, המוסד, שירות בתי הסוהר, משטרת ישראל ועוד.

במרבית האוניברסיטאות קיים מרכז לפיתוח קריירה (או: מרכז תעסוקתי), שתפקידו להכווין תעסוקתית את הסטודנטים במוסד הלימודי. במספר אוניברסיטאות, מתקיימים "ימי זרקור" בהם מגיעה חברה מובילה במשק להציג לסטודנטים את עבודתה. כך למשל פוגשת התעשייה האווירית לישראל סטודנטים באוניברסיטאות מובילות. במרץ 2017 קיימו ימי זרקור באוניברסיטת בן גוריון ובאוניברסיטת אריאל, בהם הציגו הרצאות שונות וקיימו ראיונות עבודה לסטודנטים. במקרה של

אוניברסיטת בן גוריון, הציבו דוכן "פינוק מתוק" בו מיכלי ענק של סוכריות גומי לשומעי ההצאה. רפאל מקיימת דרך קבע ימי זרקור עם היחידה להכוון קריירה של הטכניון, אחד כזה נערך בנובמבר 2017.

במסגרת המרכזים לפיתוח קריירה באוניברסיטאות השונות, לא אחת פרסומים על משרות בחברות השונות נשלחות לתפוצה רחבה. בלוח המודעות האינטרנטי של המרכז באוניברסיטת תל אביב מפורסמות משרות סטודנטים בחברות השונות מעת לעת, ובתפוצת המיילים של הפקולטות השונות באוניברסיטת בן גוריון נשלחים מיילים עם הצעות עבודה בחברות כמו אלטל. גם ארגוני הבוגרים באוניברסיטאות מנגישים אפשרויות תעסוקה. למשל, ארגון הבוגרים של אוניברסיטת בן גוריון למשל הזמין למפגש "מעסיקים" בינואר 2016 עם החברות אלטק וסיגמאביט בע"מ, שתיהן מקבוצת אלביט מערכות, בנוסף לקריה למחקר גרעיני- נגב.

לבסוף, התמחות כחלק מתוכנית הלימודים, בעידוד האוניברסיטה, קיימת גם עם התעשיות הצבאיות. שני לקוחות של תוכנית הייעוץ האסטרטגי לחברות של הפקולטה לניהול ע"ש קולר באוניברסיטת תל אביב הם התעשייה האווירית לישראל וחברת N.I.C.E. במסגרת התוכנית סטודנטים בפקולטה מתמחים בלמידה דרך מתן פתרונות ניהוליים לחברות מובילות. בפקולטה להנדסה מכנית באוניברסיטה, פרויקט הגמר של התואר הראשון כולל שיתופי פעולה עם גורמים מהתעשייה הצבאית. בעשור האחרון, סטודנטים רבים הציגו פרויקטים למתן פתרונות בטחוניים-הנדסאיים שנעשו בשיתוף עם התעשייה האווירית, אלביט, אלת"א וחיטבות שונות של צה"ל.

סוגיית הסללת הקריירה הינה סוגיה מעניינת, הרי האוניברסיטאות מבקשות להכין בוגרין לשוק העבודה ולעזור להם להשתלב בו על חשבון בוגרי אוניברסיטאות אחרות במטרת שימור יוקרת המוסד האקדמי והובלה בקריטריון תעסוקת הבוגרים. מצד שני, ההסללה יכולה להיות מסוכנת מאוד כאשר מוסדות ציבוריים מאפשרים לתאגידים בעלי אופי צבאיים-מלחמתי גישה לסטודנטים המשלמים שבר לימוד והקמפוס שלהם הופך למעבדה לאיתור עובדים פוטנציאליים לתעשיות הצבאיות.

אחרית דבר- האוניברסיטאות הישראליות והכיבוש

האוניברסיטאות הישראליות משתפות פעולה עם התעשיות הצבאיות בישראל במספר דרכים: כאשר בוחרות לייצגן בועדי המנהלים, כאשר מאפשרות ומתנדפות מתן גישה לחברות אלו בהכוונת הקריירה של הסטודנטים הלומדים, ובמחקר ופיתוח משותף עם גורמי צבא ואכיפת חוק ישראלים וזרים כמו גם חברות פרטיות. אקטים אלו של מיליטריזם ושיתוף פעולה עם חברות אשר מרוויחות מהכיבוש מהוות רק חלק קטן מהמיליטריזם השוטף את המוסדות האקדמיים הישראלים.

בין השאר, צפינו בשנים האחרונות במרצים ומרצות נגעים ומאויימים בפיטורין בעוון הבעת עמדות פוליטיות; נמנע חופש המחאה של סטודנטים יהודיים ופלסטיניים וחופש ההתארגנות של תאים

פוליטיים שמאלניים או פרו-פלסטינים ; תעדוף ומתן מלגות לחיילים ומילואימניקים ; הבעות תמיכה של האוניברסיטאות במבצעים צבאיים ; ניתור, ציטוט והשתקה של קולות שמאלניים באקדמיה; אלימות מול טקסי ציון יום הנכבה, הפגנות ופעילות פוליטית אחרת בקמפוס.

האוניברסיטאות הישראליות משתפות פעולה עם כיבוש השטחים והאוכלוסיה הפלסטינית בדרכים שונות, זאת מעבר להיותן חלק ממערכת ציבורית ישראלית. חלק מהאוניברסיטאות והמכללות האקדמיות נבנו על אדמות כפרים פלסטיניים זמן קצר אחרי הריסתם ב-1948 (אוניברסיטת תל אביב) או נמצאות בגדה המערבית, בניגוד לחוק הבינלאומי (אוניברסיטת אריאל). הן מציעות תוכניות מיוחדות עבור קידום חיילים בצה"ל כבעלי תואר אוניברסיטאי (אוניברסיטת בן גוריון) או מציעות מלגות מיוחדות ללוחמים (האוניברסיטה העברית). לבסוף, האקדמיה הישראלית מרוויחה ומשתפת פעולה עם הכיבוש על ידי קיום שיתופי פעולה הדוקים עם התעשייה הצבאית הישראלית- עם חברות ממשלתיות ופרטיות להן רווחים ממשיים משיווק ומכירת טכנולוגיות בעתות מלחמה ובהתבסס על נסיון מוכח בשטחים הפלסטיניים, לרוב ע"י צה"ל.

בעוד התפישה החברתית של האקדמיה היא כשחרת חופש וביטוי, רודפת מדע וצדק, יש לשאול האם בהכרח כך הדבר, כאשר פעמים רבות בוחרת לשתף פעולה עם תעשייה צבאית? מי המפסידים ממעורבות האקדמיה בתעשיות הצבאיות?